

mació d'aquest mot bàsic. En *BILLÓ* he suggerit, però, que es tracti més aviat d'un mot indoeuropeu no cèltic i que vingui, no pas de l'arrel *BHEID-* 'partir' sinó de *BHĪ-* 'pegar, colpir'. I és preferible.

La nova derivació té diversos avantatges: 1.º És més probable, tractant-se d'un mot merament hipotètic, que provingui del cèltic (el lèxic del qual ens és conegut pel de les llengües supervivents i per tantes relíquies antigues del cèltic continental) que d'una llengua indoeuropea arcaica, del lèxic de la qual no s'han salvat més que vestigis escadussers. 2.º La formació derivada **BĪDLA*, **BĪDLO-*, no té equivalent ni en cèltic ni en cap llengua coneguda, mentre que el nostre tipus **BHĪ-DĪLO-* està almenys representat, en la mateixa forma i en sentits semblants, en les diverses llengües eslaves (veg. *BILLÓ*). 3.º L'arrel *BHEID-* és només de tres famílies indoeuropees: llatí, germànic i índic (cap d'elles gaire afí al lèxic sorotàptic ni cèltic) mentre *BHĪ-* 'pegar' es pot qualificar de pan-indoeuropeu, pertanyent a nou famílies lingüístiques, entre elles baltoeslav, veneto-illiri i cèltic, les més afins al lèxic sorotàptic.

4.º En aquestes diverses famílies l'arrel en qüestió ha donat lloc a moltes formacions de significat ben igual al que cerquem: gr. *φῆτρος* 'tronc d'arbre, buscall' (sentit idèntic al nostre, i mot format amb un sufix quasi igual: *-TRO-* en lloc de *-DĪLO-*), *φῆρος* 'garrot', arm. *bir* (*BHĪ-RO-*) 'tronc gruixut, porra', esc. antic *bīld* 'punta de llança' (*BHEI-TLO-* formació quasi igual a la nostra), i en fi els mots eslaus ja citats, com el txec *bidlo* 'perxa'. 5.º Morfològicament el grau apofònic *ī* no és gens normal en una formació com **BĪDLA* (davant l'ampliació sufixal caldria més aviat una *ī* breu en una arrel en consonant), mentre que és més comprensible en la combinació *BHĪ-DLO-* de *BHĪ-ōē*. En fi el pas de *-DL-* a *-rl-* s'explica en la forma més llisa si no es tractava d'una *-D-* oclusiva (com ho hauria de ser la de l'arrel *BHEID-*) sinó d'una *-DH-* etimològica que és ben versemblant que donés una pronúncia *-dl-*, i la *-r-* era llavors la prolongació quasi inevitable de la *ð* vibrillant de l'ètimon.

En l'article *BILLÓ* 'lingot', em decantava a admetre per al nostre mot una base neutra plural **BĪDLĪA* 'garrots', però també podríem acceptar una formació **BĪDLO-*, plural **BĪDLA*, que morfològicament seria més natural; si feia allò era per mor de la palatal del francès *bille*, però aquesta en rigor també podria justificarse (com he fet més amunt) a base de *-DLA*.⁵ Allà m'inclinava també per considerar el mot com a només gallo-romànic en el seu sentit de tronc d'arbre. En realitat crec que tant aquest sentit com la variant *-rl-* constitueixen fets en retrocés, però que en l'època primitiva s'havien estès a la major part del domini català.

El català *bitlla* té encara una sèrie de significats en les tècniques populars (*AlcM*, §§ 3, 2, 4, 5) que s'expliquen molt més naturalment si vénen directament de l'accepció llenyatera que partint de la de 'fusta de jugar'. I hi ha especialment el sentit en què usen el verb *bitllar* els nostres bosquerols: «*vitllar*», expli-

ca P. Bertrana en nota a *Proses Bàrbares*, p. 122, «és obrir la pila [carbonera] amb un tràmec i omplenar l'ull de branquetes, perquè el foc hi prengui i no s'endinsi tan de pressa», comentant el que deia el seu carboner «convindria *vitllar-la* --- mes amb una temperatura així, que la *vitlli...*»; Grieria, *RLiR* v, 226, diu que el «pal per *bitllar* la pila» és un *burjó*; i, tant a Taverdet com a Sant Aniol d'Aguja, els carboners mateixos m'explicaren *bilá* la pila o la carbonera com «anar ficant pals o barretes de llenya al forat del mig de la carbonera, per mantenir el foc» (1936, 1962):

«—Mira —me digué en Pep, senyalant-me una llunyana fumareda que sortia de darrera la carena— ja *bilan* [sic?] la carbonera: bon senyal», M. Vayreda, *La Punyalada* XII (1.ª ed., p. 196; 2.ª, p. 155), però l'única forma ben coneguda és *bitllar* (*Costumari Cat. de la Mancom.* I, s. v.), i també a la Menera de Vallespir (1960) vaig sentir *rebitllar* com a nom d'una operació que feien a les carboneres els llenyataires (potser respecte de *bitllar* amb alguna diferència, marcada pel *re-*). *AlcM* recull a Fullela llenya *billada*, però la definició «la llenya tallada a manera de *bitlla*» és clar que no l'havia d'entendre en el sentit de «semblant a una *bitlla* [de jugar]» sinó com «tallada per bitllar» i aquesta *bitlla* és el mateix que el *bitllot*,⁶ que segons *AlcM*, diuen a Berga per a «cada un dels trossos de llenya que es posen a la sitja de fer carbó», o sigui les barretes o burjons de què acabem de parlar.

D'altra banda *bitlla* en el sentit de 'rull' o 'tronc d'arbre' queda ben representat fins avui en la toponímia. A Castissent (1957) hi ha els *Serradets de les Bitlles* (ribag). L'afluent més important de l'Anoia és el *Riudebitlles*, que passant per Sant Pere baixa de la vall de Mediona, travessant en la part alta importants trajectes de bosc; ara bé és sabut que aquest nom apareix escrit constantment *Rivo de birlas* en la documentació dels Ss. X a XIII, i *Riudebitlles* no apareix amb *-ll-* fins al S. XIV. És doncs, clar, que *birlas* i *bitlles* aquí són equivalents, que significaven 'rulls' o 'troncs d'arbre' i que en aquesta zona del Migjorn del Principat, el límit entre les dues variants s'ha desplaçat cap al Sud en els últims sis-cents anys.

DERIV.: *Bitllada* 'multitud de bitlles', 'acte de bitllar la carbonera' (St. Feliu de G.), 'conjunt de buscalls per bitllar' (Lledó). *Bitllador*. *Bitllaire*. *Bitllers*. De *bitllar* 'alimentar el foc' es passà a 'amollar diners, pagar' (*AlcM*, § 4), d'on la locució adverbial popular *pagar bitllo-bitllo*, pròpiament repetició de la 1.ª persona del present de *bitllar* 'pagar' (expressió que del cat. central ha passat en forma manllevada al mallorquí *billo-billo*, *BDLC* VII, 18, on no hauria acabat en *-o*; de tota manera no es tracta d'una «formació onomatopèica» com diu *AlcM*: onomatopèica de quin soroll?).

Billeta 'peça posada damunt la llança de justar, en lloc del ferro' («los ferros de les armes --- molt encerrades ab cera gomada cascuna punta de la *billeta*», Jo. Martorell, *Tirant*, *NCl.* II, 145.7). *Bitllot*.⁸ *Bitlo* 'bitlla de jugar', men., 'pedra més alta que ampla i po-